

ασή του ότι, δεν συνεκτίμησε για την κρίση του: α) την από 5.6.2008 έκθεση αυτοψίας και κατασχέσεως των προανακριτικών υπαλλήλων της Διεύθυνσης Ασφαλείας Αττικής β) την υπ' αριθ. ... από 5.8.2008 έκθεση εργαστηριακής πραγματογνωμοσύνης της Δ/νσης Εγκληματολογικών Ερευνών γ) την υπ' αριθ. .../24.6.2008 ιατροδικαστική έκθεση νεκροψίας-νεκροτομής δ) την υπ' αριθ. .../24.6.2008 εργαστηριακή έκθεση τοξικολογικής εξέτασης, οι οποίες αναγνώσθηκαν στο ακροατήριο, πλην όμως λόγω του ότι αποτελούν ειδικότερα αποδεικτικά μέσα δεν διαλαμβάνονται στα κατ' είδος αποδεικτικά μέσα που λήφθηκαν υπ' όψη του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου της ουσίας, για την καταφατική περί της ενοχής του αναιρεσειόντος δικαιοδοτική του κρίση. Συγκεκριμένα το ανωτέρω δικαστήριο συνεκτίμησε τα αποδεικτικά αυτά μέσα και ειδικότερα το υπό στοιχ. γ', δηλ. την ιατροδικαστική έκθεση νεκροψίας-νεκροτομής, που στοιχειοθετεί ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, μνημονεύει στο αιτιολογικό της προσβαλλόμενης στη σελ. 79, με ειδική αναφορά σε αυτήν (βλ. από 24.6.2008 έκθεση νεκροψίας-νεκροτομής, που αναγνώσθηκε), την υπό στοιχ. α' που δεν στοιχειοθετεί ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, διότι είναι στοιχείο που συνελήγη ως αποδεικτικό υλικό κατά την προανάκριση, έλαβε υπ' όψη του ως έγγραφο, με ειδική μάλιστα μνεία στη σελ. 77, όπου διαλαμβάνει εντός παρενθέσεως (βλ. έκθεση αυτοψίας φύλλο 2ο) καθώς συναξιολόγησε και συνεκτίμησε και τις λοιπές εκθέσεις (υπό στοιχ. β' και δ') στα συμπεράσματά των οποίων αναφέρεται στο αιτιολογικό του, στη σελ. 80 παραπέμποντας ειδικά σε αυτές. Με τις ως άνω εκθέσεις και πραγματογνωμοσύνες συμπορεύονται και οι παραδοχές της προσβαλλόμενης απόφασης. Γ) Όλες οι λοιπές αιτιάσεις του αναιρεσειόντος, οι οποίες με την επίφαση της έλλειψης της αιτιολογίας, πλήττουν την αναιρετικά ανέλεγκτη περί τα πράγματα κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, είναι απαράδεκτες και πρέπει να απορριφθούν.

Επομένως, οι προβαλλόμενοι από τον αναιρεσειόντα, από το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' και Ε' του ΚΠΔ δεύτερος κατά το πρώτο σκέλος του, και πέμπτος λόγω αναιρέσεως, για έλλειψη ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, με τους οποίους πλήττεται η προσβαλλόμενη απόφαση, είναι αβάσιμοι κατ' ουσία και πρέπει να απορριφθούν.

[...]

Απάτη

ΑΠ 196/2015 Ζ' Τμ.

Πρόεδρος: Π. Ρουμπής, Αντιπρόεδρος

Μέλη: Κ. Φράγκος, Ι. Γιαννακόπουλος (Εισηγητής),

Β. Καπελούζος, Π. Πετρόπουλος

Εισαγγελέας: Ν. Παντελής, Αντεισαγγελέας

Δικηγόρος: Ν. Δημητράτος

Διατάξεις: άρθρα 98, 220 [παρ. 1], 386 [παρ. 1 εδ. α', β'] ΠΚ, 510 [παρ. 1 στοιχ. Δ'] ΚΠΔ

Απάτη ιδιαίτερα μεγάλης ζημίας κατ' εξακολούθηση, Υφαρπαγή ψευδούς βεβαίωσης, Προσκόμιση πλαστού πτυχίου για πρόσληψη στο Δημόσιο, Αιτιολογία

Ορθή και αιτιολογημένη καταδίκη της αναιρεσειούσας για υφαρπαγή ψευδούς βεβαίωσης και απάτη ιδιαίτερα μεγάλης ζημίας κατ' εξακολούθηση. Συγκεκριμένα, από τις παραδοχές ότι η αναιρεσειούσα προσκόμισε πτυχίο ιατρικής, η μη γνησιότητα του οποίου βεβαιώθηκε τρεις φορές από το Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας, για να πετύχει την έγκριση της πρόσληψής της ως επικουρικού ιατρού ειδικότητας χειρουργικής με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, συνάγεται σαφώς ότι αυτή είχε σκοπό να αποκομίσει παράνομο όφελος, δεδομένου ότι θα εξασκούσε λειτούργημα, το οποίο δεν θα μπορούσε να εξασκήσει χωρίς την προσκόμιση του (πλαστού) πτυχίου. Περαιτέρω, ορθώς έγινε δεκτό ότι η, εξαιτίας του εγκλήματος της απάτης, το οποίο τέλεσε η αναιρεσειούσα, περιουσιακή ζημία του Δημοσίου ισούται με το ποσό των αποδοχών που της καταβλήθηκαν, δεδομένου δε ότι η πρόσληψή της δεν ήταν νόμιμη, δεν μπορεί η ζημία αυτή να αντισταθμισθεί με ίσης αξίας αντιπαροχή, με την εργασία, δηλαδή, αυτής κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, την οποία ωφελήθηκε το Δημόσιο.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 386 παρ. 1 του ΠΚ, «όποιος, με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και αν η ζημία είναι ιδιαίτερα μεγάλη με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι, για τη στοιχειοθέτηση του υπαλλακτικώς μικτού εγκλήματος της απάτης, απαιτούνται α) σκοπός του δράστη να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος χωρίς να προσαπαιτείται και η πραγματοποίηση του οφέλους, β) εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων, από την οποία, ως παραγωγό αιτία, παραπλανήθηκε κάποιος και προέβη στην επιζήμια για τον ίδιο ή άλλον πράξη, παράλειψη ή ανοχή και γ) βλάβη ξένης, κατά το αστικό δικαιο, περιουσίας, η οποία να τελεί σε αιτιώδη σύνδεσμο με τις παραπλανητικές ενέργειες και τις παραλείψεις του δράστη, χωρίς να απαιτείται ταυτότητα παραπλανηθέντος και ζημιωθέντος. Ως γεγονότα, κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως, νοούνται τα πραγματικά περιστατικά που ανάγονται στο παρελθόν ή στο παρόν, όχι και εκείνα που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον, όπως είναι οι απλές υποσχέσεις ή συμβατικές υποχρεώσεις. Όταν, όμως, οι τελευταίες συνοδεύονται ταυτόχρονα με ψευδείς διαβεβαιώσεις και παραστάσεις άλλων ψευδών γεγονότων, που αναφέρονται στο παρόν ή το παρελθόν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργούν την εντύπωση της μελλοντικής εκπληρώσεως με βάση την εμφανιζόμενη ήδη στο παρόν ψευδή κατάσταση πραγμάτων από τον δράστη, που έχει ειλημμένη την απόφαση να μην εκπληρώσει την υποχρέωσή του, τότε θεμελιώνεται το έγκλημα της απάτης. Περιουσία νοείται το σύνολο των οικονομικών αγαθών του προσώπου που έχουν χρηματική αξία, βλάβη δε της περιουσίας είναι η μείωση αυτής, δηλαδή η επί ελαττον διαφορά μεταξύ της χρηματικής αξίας την οποία είχε προ της διαθέσεως που προκλήθηκε με την απατηλή συμπεριφορά και εκείνης που απέμεινε μετά από αυτήν. Βλάβη της περιουσίας υπάρχει έστω και αν ο παθών έχει ενεργό αξίωση προς ανόρθωσή της. Χρόνος τελέ-

σεως της απάτης θεωρείται εκείνος κατά τον οποίο ο δράστης ενήργησε και ολοκλήρωσε την απατηλή συμπεριφορά του, δηλαδή προέβη στις ψευδείς παραστάσεις, εξαιτίας των οποίων παραπλανήθηκε ο παθών ή τρίτος. Είναι αδιάφορος τυχόν μεταγενέστερος χρόνος επελεύσεως της ζημίας του παθόντος, με την οποία ολοκληρώνεται η απάτη, καθώς και ο χρόνος που επιχειρήθηκε η ζημιολογία ενέργεια ή παράλειψη του παθόντος. Τέλος, να μην υπάρχει βλάβη όταν η ζημία που επήλθε από την απατηλή συμπεριφορά του εξαπατημένου ισοσταθμίζεται από μία ισάξια αντιπαροχή η οποία περιήλθε στον εξαπατηθέντα από την πράξη την οποία αυτός παραπέσεισθη να διαπράξει, πλην αυτό προϋποθέτει ότι η αντιπαροχή είναι νόμιμη. Στην περίπτωση, π.χ., όπου κάποιος, προσκομίζοντας πλαστό πτυχίο, πετύχει να προσληφθεί σε δημόσια θέση, καιτοι δεν έχει τα νόμιμα προσόντα να καταλάβει αυτή τη θέση και συνεπώς να παράσχει τις υπηρεσίες που παρέχει όποιος έχει τις απαιτούμενες γνώσεις και τα νόμιμα προσόντα, και προσελήφθη εκ του λόγου αυτού παρανόμως, δεν μπορεί να επικαλεσθεί ότι η ζημία του Δημοσίου από την καταβολή σ' αυτόν αποδοχών της θέσεως που παρανόμως κατέλαβε έχει ισοσταθμισθεί από την παροχή της (μη νόμιμης) εργασίας του και ότι, επομένως, δεν έχει τελεσθεί το έγκλημα της απάτης.

Εξάλλου, η καταδικαστική απόφαση έχει την απαιτούμενη από τα άρθρα 93 παρ. 3 του Συντ. και 139 του ΚΠΔ ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, η έλλειψη της οποίας ιδρύει λόγο αναιρέσεως της από το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' του ΚΠΔ, όταν αναφέρονται σ' αυτή, με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις, τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία, στα οποία στηρίχθηκε η κρίση του δικαστηρίου για τη συνδρομή των αντικειμενικών και υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, οι αποδείξεις που τα θεμελιώνουν και οι νομικές σκέψεις υπαγωγής των περιστατικών αυτών στην εφαρμοσθείσα ουσιαστική ποινική διάταξη. Για την ύπαρξη τέτοιας αιτιολογίας είναι παραδεκτή η αλληλοσυμπλήρωση του αιτιολογικού με το διατακτικό της αποφάσεως, τα οποία αποτελούν ενιαίο σύνολο. Η ύπαρξη του δόλου δεν είναι κατ' αρχήν αναγκαία να αιτιολογείται ιδιαίτεως, διότι ενυπάρχει στη θέληση παραγωγής των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και εξυπακούεται ότι υπάρχει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση από την πραγμάτωση των περιστατικών αυτών, εκτός αν ο νόμος αξιώνει πρόσθετα στοιχεία για το αξιόποινο, όπως η γνώση ορισμένου περιστατικού ή σκοπός επελεύσεως ορισμένου πρόσθετου αποτελέσματος.

Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη 5531/2014 απόφασή του, το Τριμελές Εφετείο Αθηνών, που δίκασε σε δεύτερο βαθμό, κήρυξε ένοχη την αναιρεσείουσα υπαρκτής ψευδούς βεβαιώσεως και απάτης ιδιαίτερα μεγάλης ζημίας κατ' εξακολούθηση και την καταδίκασε σε συνολική ποινή φυλακίσεως δύο (2) ετών και πέντε (5) μηνών, ανασταλείσα. Στο σκεπτικό της προσβαλλόμενης αποφάσεως, το δικάσαν Εφετείο, μετά από εκτίμηση και αξιολόγηση όλων των μνημονευομένων, κατά το είδος τους, αποδεικτικών μέσων, δέχθηκε, ανελέγκτως, κατά λέξη, τα εξής:

«... αποδείχθηκε ότι η κατηγορουμένη, στην Αθήνα στις 4.10.2006 και στις 18.10.2007 με περισσότερες από μια πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος πέτυχε με εξαπάτηση να βεβαιωθεί σε δημόσιο έγγραφο αναληθώς περιστατικό που μπορούσε να έχει έννομες συνέπειες. Ειδικότερα, αποδείχθηκε ότι η κατηγορουμένη υπέβαλε προς το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής

Αλληλεγγύης (Διεύθυνση Προσωπικού Ν.Π) την από 4.10.2006 και την από 17.10.2007 αίτηση-υπεύθυνη δήλωση για πρόσληψή της ως ιατρού-Χειρουργού στο Γενικό Νοσοκομείο Αιγίου με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου και, εξαπατώντας τους αρμοδίους υπαλλήλους ως προς το γεγονός ότι πληρούσε τις προϋποθέσεις για να προσληφθεί, πέτυχε να εγκριθεί η πρόσληψή της και να βεβαιωθεί με τον τρόπο αυτό ψευδώς με περισσότερες πράξεις α) στην υπ' αριθ. πρωτ. ... από 4.10.2006 απόφαση Υπουργού Υγείας και β) στην υπ' αριθ. πρωτ. ... από 31.10.2007 απόφαση Γενικού Γραμματέα Δημόσιας Υγείας, ότι είχε τις προϋποθέσεις για την πρόσληψή της ως ιατρού Χειρουργού στο Γενικό Νοσοκομείο Αιγίου, γεγονός το οποίο ωστόσο ήταν ψευδές, αφού η κατηγορουμένη προκειμένου να λάβει: α) αναγνώριση πτυχίου Ιατρικής αλλοδαπής Πανεπιστημιακής Σχολής, από το ΔΙΚΑΤΣΑ κατά το έτος 1997, β) άδεια ασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος με τη με αριθ. .../8.5.1997 Απόφαση της Δ/νσης Υγείας Τομέα Δυτικής Αθήνας, της Νομαρχίας Αθηνών, αλλά και γ) άδεια χρησιμοποίησε τίτλο ιατρικής ειδικότητας Χειρουργικής από τη Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας Λάρισας, είχε κάνει χρήση του υπ' αριθ. .../1.7.1989 πτυχίου, φερόμενου ως εκδοθέντος από το Κρατικό Ιατρικό Ινστιτούτο του Ερεβάν της Αρμενίας, το οποίο ωστόσο ήταν πλαστό. Περαιτέρω, αποδείχθηκε ότι η κατηγορουμένη, στην Αθήνα στις 4.10.2006 και στις 18.10.2007, με περισσότερες από μια πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος, με σκοπό να αποκομίσει παράνομο περιουσιακό όφελος, έβλαψε περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών, η δε περιουσιακή ζημία που προκλήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. Συγκεκριμένα, παρέστησε εν γνώσει της ψευδώς προς τη Γενική Διεύθυνση Υγείας - Διεύθυνση Προσωπικού ότι πληρούσε τις προϋποθέσεις για να προσληφθεί στο Δημόσιο Νοσοκομείο Αιγίου ως ιατρού με Ειδικότητα Χειρουργικής και ειδικότερα ότι κατείχε νόμιμα το υπ' αριθ. .../1.7.1989 πτυχίο Ιατρικής Σχολής του Κρατικού Ιατρικού Ινστιτούτου του Ερεβάν νομίμως αναγνωρισμένο από τις αρμόδιες Αρχές ως και άδεια ασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος, αλλά και άδεια χρησιμοποίησε τίτλο ιατρικής ειδικότητας Χειρουργικής από τη Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας Λάρισας και έτσι έπεισε τους αρμοδίους υπαλλήλους να προχωρήσουν στις 4.10.2006 και στις 18.10.2007 στην πρόσληψή της στο Γενικό Νοσοκομείο Αιγίου, την έγκριση της προσλήψεώς της ως επικουρικού ιατρού ειδικότητας Χειρουργικής με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου: α) στις 4.10.2006 διά της υπ' αριθ. πρωτ. ... από 4.10.2006 αποφάσεως του Υπουργού Υγείας και β) στις και στις 18.10.2007 διά της υπ' αριθ. πρωτ. ... από 31.10.2007 απόφασης Γενικού Γραμματέα Δημόσιας Υγείας και για της καταβληθούσαν για το χρονικό διάστημα από 4.10.2006 έως και 15.10.2007 αποδοχές ύψους 24.098,40 ευρώ και για το χρονικό διάστημα από 16.10.2007 έως και 16.7.2008 αποδοχές συνολικού ύψους 32.956 ευρώ, ήτοι 57.054,40 (24.098,40 + 32.956) ευρώ συνολικά, με αποτέλεσμα την περιουσιακή βλάβη του Ελληνικού Δημοσίου κατά το ανωτέρω ποσό, το οποίο είναι ιδιαίτερα μεγάλο, με αντίστοιχο δικό της παράνομο περιουσιακό όφελος, ενόψει του ότι η ίδια δεν είχε δικαίωμα να προσληφθεί και να ασκεί το επάγγελμα του ιατρού, με δεδομένο ότι δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του νόμου. Και τούτο διότι ουδέποτε είχε λάβει πτυχίο Ιατρικής Σχολής, ο δε προσκομισθείς προς αναγνώριση στο ΔΙΚΑΤΣΑ τίτλος σπουδών δεν ήταν γνήσιος αλλά πλαστός, η αναγνώριση δε αυτού ως ισότιμου ελληνικού και η χορηγηθείσα με τη με αριθ. .../8.5.1997 απόφαση της Δ/νσης Υγείας Τομέα Δυτικής Αθήνας Νομαρχίας Αθηνών άδεια ασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος, την οποία είχε χρησιμοποιήσει για να επιτύχει την εγγραφή της στον Ιατρικό Σύλλογο Λάρισας προκειμένου να λάβει Ειδικότητα Χειρουργού, ήταν προϊόν υπαρκτής ψευδούς βεβαιώσεως. Η μη γνησιότητα του υπ' αριθ. ... Διπλώματος Ιατρικής του Πανεπιστημίου Ερεβάν Αρμενίας έχει βεβαιωθεί τρεις φορές από το Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας. Η πρώτη αρνητική (για τη γνησιότητα) απάντηση περιέχεται στη ρηματική διακοίνωση με αριθμό .../1.7.2010 του ως άνω Υπουργείου, που αναγνώστηκε στο ακροατήριο σε νόμιμη μετάφραση (...), ενώ υπήρξαν μεταγενέστερα και άλλες δύο αρνητικές απαντήσεις (...). Η κατηγορουμένη, η οποία αμφισβητεί την ακρίβεια των όσων αναφέρονται

στα ως άνω έγγραφα του Υπουργείου Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας, δεν προσκομίζει μέχρι σήμερα το πρωτότυπο του επίμαχου πτυχίου της, ισχυριζόμενη ότι αυτό, μαζί με όλα τα έγγραφά της, της τα έκλεψε ο πρώην σύζυγός της για να την εκδικηθεί και ότι η ίδια δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να μεταβεί στην Αρμενία και να παραλάβει το πτυχίο της από την εκεί Ιατρική Σχολή, ο πρώτα της της οποίας της ζήτησε το ποσό των 20.000 ευρώ για να βεβαιώσει ότι αυτό είναι γνήσιο. Ο ισχυρισμός όμως αυτός της κατηγορούμενης επιβεβαιώνει πανηγυρικά την πλαστότητα του τίτλου, αφού μόνο σ' αυτή την περίπτωση, κατά την κοινή λογική, θα ήταν αναγκαίος ο χρηματισμός για τη βεβαίωση της γνησιότητας του. Η κατηγορούμενη προς απόδειξη της γνησιότητας του πτυχίου της προσκομίζει την υπ' αριθ. .../30.5.1994 βεβαίωση του προξενικού τμήματος της ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ελλάδα. Από την ανάγνωση αυτής προκύπτει ότι αποτελεί μετάφραση του κειμένου του πτυχίου και βεβαίωση περί του ότι ως δικαιούχος αυτού αναφέρεται η κατηγορούμενη, δεν πιστοποιεί όμως τη γνησιότητα αυτού, δεν θα μπορούσε άλλωστε να το πράττει, αφού μόνη αρμόδια προς τούτο είναι η προαναφερθείσα Ιατρική Σχολή της Αρμενίας. Εξάλλου, η κατηγορούμενη δεν παρέσχε ικανοποιητική εξήγηση για το γεγονός ότι κατέθεσε προς αναγνώριση στο ΔΙΚΑΤΣΑ, το μεν πτυχίο της Παιδαγωγικής με το επώνυμο του συζύγου της (Π.), το δε πτυχίο της Ιατρικής με το επώνυμο του πατέρα της (Ψ.), χωρίς να έχει λάβει τότε ακόμη διαζύγιο από το σύζυγό της. Επίσης δεν εξηγεί ικανοποιητικά γιατί ενώ κατέθεσε την αίτηση αναγνώρισης στο ΔΙΚΑΤΣΑ του πτυχίου της Ιατρικής στις 28.6.1994, το ίδιο το πτυχίο το κατέθεσε και προώθησε την αναγνώριση του από το ως άνω Κέντρο τρία σχεδόν έτη αργότερα και δη στις 16.4.1997. Να σημειωθεί ότι ένα περίπου μήνα πριν και δη στις 21.3.1997 η κατηγορούμενη είχε πετύχει την αλλαγή του επωνύμου της από Π. σε Ψ. Η μόνη λογική και ανταποκρινόμενη στα πράγματα εξήγηση των ανωτέρω ενεργειών της κατηγορούμενης είναι ότι επεδίωκε να δημιουργήσει σύγχυση με τη χρήση των δύο διαφορετικών επωνύμων στα αρμόδια όργανα του ΔΙΚΑΤΣΑ και να αποτρέψει, έτσι, τον ουσιαστικό και εις βάθος έλεγχο των πτυχίων της, κάτι το οποίο και επέτυχε εν τέλει. Σημειώνεται ότι με τις υπ' αριθ. .../1.11.2010 και .../2.1.2010 αποφάσεις, του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Θεσσαλίας η πρώτη και του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Αττικής η δεύτερη, ανακλήθηκαν προηγούμενες (υπ' αριθ. .../21.7.2006 και .../8.5.1997) αποφάσεις των ιδίων, με τις οποίες είχαν χορηγηθεί στην κατηγορούμενη άδεια χρησιμοποίησης τίτλου ιατρικής ειδικότητας χειρουργικής και άδεια άσκησης ιατρικού επαγγέλματος αντίστοιχα, οι δε ενώπιον του ΣτΕ από 17.11.2010 αρ. κατ. ... και .../2010 αιτήσεις της τελευταίας περί ακύρωσης των ανακλητικών αποφάσεων, όπως η ίδια αναφέρει στην απολογία της, έχουν ήδη απορριφθεί ... Με βάση τα παραπάνω, πρέπει η κατηγορούμενη να κηρυχθεί ένοχη των πράξεων που της αποδίδονται, όπως αυτές περιγράφονται στο διατακτικό».

Με αυτά που δέχθηκε, το δικαστήριο της ουσίας διέλαβε στην προσβαλλόμενη απόφασή του την απαιτούμενη από τις ανωτέρω διατάξεις του Συντάγματος και του ΚΠΔ ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, αφού εκθέτει σ' αυτή, με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις ή λογικά κενά, τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία αποδείχθηκαν από την ακροαματική διαδικασία και συγκροτούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση των άνω εγκλημάτων της υφαρπαγής ψευδούς βεβαιώσεως και της απάτης κατ' εξακολούθηση, για τα οποία καταδικάστηκε η αναιρεσείουσα, τις αποδείξεις από τις οποίες συνήγαγε τα περιστατικά αυτά και τους συλλογισμούς με βάση τους οποίους έκανε την υπαγωγή τους στις ουσιαστικές ποινικές διατάξεις των άρθρων 220 παρ. 1, 386 παρ. 1 Β' -α' και 98 του ΠΚ, τις οποίες ορθά ερμήνευσε και εφαρμόσε και δεν παραβίασε ευθέως ή εκ πλαγίου, με ελλιπή, δηλαδή, ή αντιφατική αιτιολογία. Οι μερικότερες αντίθετες αιτιάσεις της αναιρεσείουσας, όσον αφορά το έγκλημα της απάτης (την καταδικαστική κρίση για το οποίο και μόνο πλήττει με το σχετικό λόγο αναιρέσεως), είναι αβάσιμες, αφού: α) Από τις παραδοχές ότι η αναιρεσείουσα-κατηγορούμενη προσκόμισε πτυχίο ιατρικής, η μη γνησιότητα του οποίου βεβαιώθηκε τρεις

φορές από το Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας, για να πετύχει την έγκριση της προσλήψεώς της ως επικουρικού ιατρού ειδικότητας χειρουργικής με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου συνάγεται σαφώς ότι αυτή είχε σκοπό να αποκομίσει παράνομο όφελος, δεδομένου ότι θα εξασκούσε λειτουργήματα, το οποίο δεν θα μπορούσε να εξασκήσει χωρίς την προσκόμιση του (πλαστού) πτυχίου. β) Ορθώς έγινε δεκτό ότι η, εξαιτίας του εγκλήματος της απάτης, το οποίο τέλεσε η αναιρεσείουσα, περιουσιακή ζημία του Δημοσίου ισούται με το ποσό των αποδοχών που της καταβλήθηκαν, δεδομένου δε ότι η πρόσληψή της δεν ήταν νόμιμη, δεν μπορεί, σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στη μείζονα σκέψη, η ζημία αυτή να αντισταθμισθεί με ίσης αξίας αντιπαροχή, με την εργασία, δηλαδή, αυτής κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, την οποία ωφελήθηκε το Δημόσιο. Επομένως, ο, από το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' του ΚΠΔ, τρίτος, κατά τα στοιχεία α' και β', λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο πλήττεται η προσβαλλόμενη απόφαση για έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας ως προς την καταδικαστική κρίση για το έγκλημα της απάτης, είναι αβάσιμος. Οι, περιεχόμενες στον αυτό λόγο (στοιχ. γ' και δ'), αιτιάσεις περί εσφαλμένων συλλογισμών και εσφαλμένης εκτιμήσεως αποδεικτικών μέσων ως προς το ζήτημα της πλαστότητας του πτυχίου της αναιρεσείουσας, είναι απαράδεκτες, γιατί, με την επίραση της ελλείψεως αιτιολογίας, πλήττουν την, αναιρετικώς ανέλεγκτη, περί τα πράγματα κρίση του δικαστηρίου της ουσίας.

[...]

Παρατηρήσεις

Το ζήτημα της ύπαρξης ή μη περιουσιακής βλάβης του εργοδότη που έχει προσλάβει εργαζόμενο με πλαστό αποδεικτικό προσόντων ενόψει συγκεκριμένης θέσης εργασίας

Α) Η σχολιαζόμενη απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού έχει ιδιαίτερη νομολογιακή αξία, καθώς ήδη μνημονεύεται σε πληθώρα Βουλευμάτων διάφορων δικαστικών Συμβουλίων¹ ως απόφαση που *σηματοδοτεί* την ερμηνεία της «βλάβης» σε εγκλήματα με περιουσιακό χαρακτήρα σε σχέση με το θεμελιώδες υπερασπιστικό επιχείρημα ότι σε αυτά η περιουσιακή ζημία **μπορεί να αντισταθμίζεται** από ισάξια αντιπαροχή, εφόσον, ασφαλώς, αυτή προέρχεται από την ίδια δικαιοπραξία. Το όλο, δε, ζήτημα αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία ενόψει της εφαρμογής των διατάξεων του Ν 4305/2014, ιδίως του άρθρου 28 παρ. 8 αυτού, που επιβάλλει τη διενέργεια ελέγχου νομιμότητας όλων των πτυχίων, πιστοποιητικών και λοιπών στοιχείων των προσωπικού μητρώου του συνόλου των υπηρετούντων υπαλλήλων σε δημόσιες υπηρεσίες, Ανεξάρτητες Αρχές, ΟΤΑ α' και β' βαθμού και στις επιχειρήσεις τους, σε ΝΠΔΔ και κρατικά ΝΠΔΔ και στις δημόσιες επιχειρήσεις. Καθώς πολλοί υπάλληλοι εντοπίζονται μετά από πολλά χρόνια ως διορισμένοι δυνάμει κάποιου πλαστού ή ψευδούς εγγράφου, δεν είναι ασύνηθες να ασκούνται διώξεις για κακούργηματα σε βάρος του Δημοσίου με ζημία όση το σύνολο των καταβληθέντων μισθών, άρα υπό τις ιδιαιτέρως επιβαρυντικές περιστάσεις

1. ΣυμβΕφΘεσ 196/2016 ΠοινΔικ 2016, 284 (ιδίως σελ. 286), ΣυμβΕφΕυθ 46/2016 Αρμ 2016, 1396 (ιδίως σελ. 1397), ΣυμβΕφΔυτΜακεδ 25/2016 ΠοινΔικ 2016, 1183 (ιδίως σελ. 1184), ΣυμβΠλημΑθ 4485/2015 ΠοινΔικ 2016, 404 (ιδίως σελ. 405).

του Ν 1608/1950, οπότε η ακριβής οριοθέτηση του ερμηνευτικού εύρους της ΑΠ 196/2015 καθίσταται για έναν λόγο παραπάνω επιτακτική.

Β) Σύμφωνα με την απολύτως κρατούσα άποψη στη θεωρία² του ποινικού δικαίου, για τον προσδιορισμό της βλάβης τόσο στο έγκλημα της απάτης όσο και σε άλλα αντίστοιχης φύσης εγκλήματα **συνυπολογίζεται** στη ζημία του παθόντος η τυχόν αποκατάσταση της περιουσιακής του μείωσης από τον δράστη του σε βάρος του εγκλήματος στα πλαίσια, όμως, της ίδιας δικαιοπραξίας και, αν η περιουσία του επαυξάνεται όσο είχε μειωθεί, τότε έγκλημα δεν τελείται· η θέση αυτή κυριαρχεί επίσης και στην ελληνική νομολογία τόσο του Αρείου Πάγου³ όσο και των δικαστηρίων της ουσίας⁴.

«**Απάτη περί την πρόσληψη**» καλείται στη θεωρία⁵ η περίπτωση, όταν ο εργοδότης παραπλανάται λόγω ψευ-

δών παραστάσεων ή αποκρύψεων του προσλαμβανόμενου ως προς τις γνώσεις και ικανότητές του. Η βλάβη του εργοδότη συνίσταται τόσο στην εκ μέρους του ανάληψη της υποχρέωσης καταβολής αμοιβής υπερβαίνουσας την ποιότητα των προσδοκώμενων υπηρεσιών όσο και στο γεγονός ότι η παρεχόμενη από τον δράστη εργασία δεν ανταποκρίνεται στον καταβαλλόμενο μισθό (ποιοτικό κριτήριο). Κατά συνέπεια, αν η παρεχόμενη εργασία αντισταθμίζει **πλήρως** την παρεχόμενη αμοιβή, ισχύει ο γενικός κανόνας του συνυπολογισμού που αναπτύχθηκε παραπάνω και δε στοιχειοθετείται περιουσιακή ζημία του εργοδότη. Επίσης, σε επίπεδο αστικού δικαίου συναφής είναι η προβληματική των **συνεπειών της άκυρης ή ακυρώσιμης σύμβασης εργασίας**. Κατά την απολύτως κρατούσα άποψη στη θεωρία του αστικού⁶

2. Βλ. Αποστολίδου Άννας, Απάτη - Η πλάνη ως αποτέλεσμα πράξης εξαπάτησης και η περιουσιακή διάθεση στο έγκλημα της απάτης, 2000, σελ. 485-486, *Γάφου Ηλ.*, Ποινικών Δίκαιον - Ειδικόν Μέρος: Τεύχος ΣΤ' (άρθρα 372-393 ΠΚ), 1967, σελ. 147-148, *Δέση Μ.*, Τα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα και την υπηρεσία - κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων (άρθρα 216-223, 235-263B, 372-406A ΠΚ), 2015, σελ. 561-562, *Κακαβούλη Κ.*, παρατ. σε ΣυμβΕφΑθ 1866/2013, ΠοινΧρ 2014, 140, *Κονταξή Αθ.*, ΕρμΠΚ - Τόμος Β' : Ειδικό Μέρος, 1987, σελ. 2118, *Κωστάρα Αλ.*, Ποινικό Δίκαιο - Επιτομή Ειδικού Μέρους (άρθρα 134-410 ΠΚ), 2014, σελ. 1267 και σελ. 1248, *Μαργαρίτη Μ.*, ΕρμΠΚ, 2014, σελ. 1284, *Μυλωνόπουλου Χρ.*, Ποινικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος: Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-384 ΠΚ), Εγκλήματα κατά της περιουσίας (άρθρα 385-406A ΠΚ), Εγκλήματα περί τα υπομνήματα (άρθρα 216-223 ΠΚ), 2016, σελ. 460, *Παπαδαμάκη Αδ.*, Τα περιουσιακά εγκλήματα (άρθρα 385-406 ΠΚ), 2016, σελ. 121, *Παπαθανασίου Κ.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Αρ. Χαραλαμπίκη) ΕρμΠΚ - Τόμος Β' (άρθρα 235-473 ΠΚ), 2014, σελ. 3212, *Πατεράκη Ν.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Ν. Κουράκη) Το έγκλημα της απάτης, 2001, σελ. 114, *Σπινέλλη Δ.*, Ποινικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος: Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσιακών εννόμων αγαθών, 2011, σελ. 390, *Σπυριδάκη Μ./ Παπαγιάννη Γ.*, ΣυντΕρμΠΚ, 2011, σελ. 739-740.
3. ΣυμβΑΠ 627/2014 (ελάσσονα πρόταση), ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 119/2011 ΠοινΔικ 2011, 1173, ΣυμβΑΠ 1941/2010 ΠοινΧρ 2011, 733, ΣυμβΑΠ 971/2009 ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΑΠ 1464/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2098/2007 ΠοινΧρ 2008, 743, ΑΠ 625/2005 ΠοινΧρ 2006, 21, ΑΠ 1203/1999 ΠοινΧρ 2000, 610, ΑΠ 323/1994 ΠοινΧρ 1994, 389, ΣυμβΑΠ 1277/1990 ΠοινΧρ 1991, 565, όπου παρατ. Χρ. Μυλωνόπουλου, ΑΠ 353/1964 ΠοινΧρ 1965, 15. Βλ. επίσης ως προς τις σχετικές αιτιολογικές απαιτήσεις τις ΑΠ 1336/2003 Πλογ 2003, 1506 και ΑΠ 566/2002 Πλογ 2002, 668.
4. ΣυμβΕφΑθ 1866/2013 ΠοινΧρ 2014, 137, όπου παρατ. Κ. Κακαβούλη, ΣυμβΕφΘσε 1130/2010 ΠοινΧρ 2012, 524, ΣυμβΕφΠατρ 167/2007 ΠοινΧρ 2008, 160, ΣυμβΠλημΑθ 26604/2009 ΠοινΧρ 2011, 140, ΣυμβΠλημΧιου 51/2008 ΠοινΧρ 2011,68, ΣυμβΠλημΑμαλ 5/2007 ΠοινΔικ 2007,413 = Αρμ 2007,1965, ΣυμβΠλημΡοδ 159/2007 ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΠλημΡοδ 100/2007 ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΠλημΡοδ 78/2007 ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΠλημΡοδ 8/2005 ΝΟΜΟΣ.
5. Βλ. *Δεληδήμου Ν.*, Η de facto αντιπαροχή ως κριτήριο ποινικής αξιολόγησης, ΠοινΧρ 2014, 476, *Μυλωνόπουλου Χρ.*, ό.π., σελ. 468, *Πατεράκη Ν.*, ό.π., σελ. 201. Από τη νομολογία, βλ. ad hoc για αλλοδαπό κάτοχο και χρήστη πλαστού πτυχίου αλλοδαπής Ιατρικής Σχολής του ΣυμβΠλημΑθ 3074/1995 ΠοινΧρ 1995, 354, όπου, όμως, δεν αναπτύσσονται στη δεκτή παραπεμπτική πρόταση διεξοδικά -λόγω του προφανούς της συνδρομής τους- τα στοιχεία της α.υ. της απάτης (σελ. 362), παρά κυρίως η σχέση συρροής της με την πλαστογραφία μετά χρήσης· επίσης, στην

ΑΠ 1265/2005 ΠοινΧρ 2006, 229 ο διορισμός σε δημόσιο νοσοκομείο δεν απασχόλησε το Δικαστήριο συνολικά, αλλά μόνο ως προς το ζήτημα της προαγωγής του κατόχου του πλαστού πτυχίου μηχανικού ΤΕΙ και της βλάβης του Δημοσίου ως προς το παραπάνω ποσό του μισθού εξαιτίας της προαγωγής. Περαιτέρω, το ΣυμβΑΠ 1104/1999 ΠοινΧρ 2000, 531, όπου επίσης δεν αμφισβητήθηκε η ύπαρξη περιουσιακής βλάβης (διά συνυπολογισμού ορισμένης ωφέλειας στους παθόντες), επειδή ο ημεδαπός κατηγορούμενος, κάτοχος πλαστού πτυχίου Ιατρικής της αλλοδαπής, δήλωσε ότι οι επισκέπτες του «ιατρείου» του δε δέχονταν ιατρικές υπηρεσίες αλλά ήταν προέλατες άλλης, επίσης δικής του, επιχείρησης καλλυντικών προϊόντων· ακόμα, το ΣυμβΠλημΤρικ 226/1990 Αρμ 1990, 1131, όπου, όμως, δεν ετέθη το ανωτέρω ζήτημα του συμφηρισμού, επειδή δεν προσλήφθηκε τελικά ο φερόμενος ως πτυχιούχος της Ανώτατης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιά. Η ΑΠ 1963/2004 Πλογ 2004, 2363 και το ΣυμβΠλημΑθ 3421/2000 ΠοινΧρ 2001, 453 δεν εντάσσονται σε αυτή τη θεματική, αλλά στις υποθέσεις απλής απάτης, καθώς στην πρώτη περίπτωση ο πλαστός τίτλος «σπουδών» αφορούσε στη «βελονοθεραπεία», η οποία μάλιστα εμφανιζόταν ως ικανή να θεραπεύσει κάθε ασθένεια, πράγμα αδύνατο να συμβαίνει, ενώ στη δεύτερη ο πλαστός τίτλος «σπουδών» αφορούσε στις «ιατρικές ειδικότητες» της «Βιοενεργειακής θεραπείας» και της «Βιοενεργειοδιόρθωσης», που δεν αναγνωρίζονται καν από τον ελληνικό Ιατρικό Σύλλογο και επίσης αμφισβητείται ήδη αν είναι πραγματικές θεραπευτικές μέθοδοι· ομοίως και η ΑΠ 74/2009 (περίλ.) ΠοινΔικ 2009, 1039 = Πλογ 2009, 41 (Παράρτημα) προκειμένου περί διδακτορικού διπλώματος.

6. Βλ. *Βαθρακοκοίλη Β.*, ΕρμΝομΑΚ - Τόμος Γ' : άρθρα 741-946 ΑΚ, 2006, σελ. 786-787, *Βαλτούδη Αν.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη), ΣυντΕρμΑΚ - Τόμος Ι (άρθρα 1-946), 2010, σελ. 1783, *Βουζικά Εμμ.*, παρατ. σε ΑΠ 655/1961 (Γ'), ΕΕΝ 1962, 439, *Γεωργιάδου Μ.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Ι. Καρακώστα), ΕρμΑΚ - Τόμος ΣΤ' : Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 741-946), 2009, σελ. 835, *Καραγκούνη Β.*, Η αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού στο ελληνικό και στο αγγλικό δίκαιο, 2015, σελ. 80-81, *Καυκά Κ.*, Ενοχικόν Δίκαιον - Ειδικόν Μέρος: Τόμος Α' (άρθρα 496-729 ΑΚ), 1965, σελ. 537 (υποσελ. 23ε) και ιδίως σελ. 543 επ., *Κιτσιρά Α.*, Αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη εργαζομένου στην Ελλάδα χωρίς την απαιτούμενη άδεια και τραυματισθέντος αλλοδαπού, παρατ. σε ΑΠ 927/2001 (Δ') και ΕφΑθ 3790/2001 ΧρΙΔ 2001, 506, *Κορνηλάκη Π.*, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο - Τόμος Ι, 2002, σελ. 425, *Μωραϊτή Αθ.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Ι. Καρακώστα), ΕρμΑΚ - Τόμος Ε' : Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 641-740), 2008, σελ. 842, *Παπαχρήστου Γ.*, Το αντικείμενο της αξίωσης αδικαιολόγητου πλουτισμού, 2014, σελ. 133, *Πιτσιρίκου Ι.*, Το βιβλιόριο υγείας εργαζομένων ως προϋπόθεση του κύρους της συμβάσεως εργασίας και οι συνέπειες από την έλλειψή του, ΔΕΕ 2002, 1239, *Σταθόπουλου Μ.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη/Μ. Σταθόπουλου), ΕρμΑΚ - Τόμος ΙV: Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 741-946), 1982, σελ. 585 επ., *Φασούλα Ζ.*, Αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού για διαφυγόντα κέρδη (εισοδήματα) μισθωτού που παρείχε εργασία με άκυρη σύμβαση, ΝοΒ 2004, 1650,

και εργατικού⁷ δικαίου και στην πάγια νομολογία⁸, ο εργαζόμενος, του οποίου η σύμβαση εργασίας είναι εξαρχής ή μεταγενέστερα κρίνεται ως άκυρη εξαιτίας οποιαδήποτε λόγου, έχει καταρχήν δικαιώματα και μόνο από τη «σχέση εργασίας»⁹, όπως π.χ. την καταβολή των δεδουλευμένων του μισθών¹⁰, είτε με έρεισμα τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού (άρθρα 904 επ. ΑΚ) του

εργοδότη του, που μπορεί να είναι και το Δημόσιο¹¹ (υπό ευρεία έννοια), είτε με έρεισμα την ίδια τη σύμβαση εργασίας¹², ακόμα κι αν τελούσε σε γνώση του λόγου της ακυρότητάς της¹³. αυτονόητη, πάντως, όσο και θεμελιώδης προϋπόθεση είναι η *πραγματική παροχή εργασίας* του εργαζομένου. Σε κάθε, εξάλλου, περίπτωση, κυριαρχεί στη θεωρία¹⁴ του αστικού/εργατικού δικαίου η θέση ότι

Φλώρου Αντ., Αδικαιολόγητος πλουτισμός επί ακύρου συμβάσεως εργασίας, ΕΕργΔ 1973, 1345· μάλλον σύμφωνα οι Ι. Δεληγιάννης/Ι. Κουκιιάδης, Εργατικό Δίκαιο - Ημίτομος Α', 1976, σελ. 232.

7. Βλ. Γαμβρούδη Β., Το δίκαιο στις εργασιακές σχέσεις μετά τα Μνημόνια, 2012, σελ. 74, Δημητρακόπουλου Ευ., Εργατική νομοθεσία, 1967, σελ. 235, Ζερδελή Δ., Εργατικό Δίκαιο - Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 2015, σελ. 354, του ιδίου, Η ελαττωματική σύμβαση εργασίας, ΕΕργΔ 1996, 737, Καποδίστρια Ι., σε συλλ. έργο (επιμ.: Αλ. Λιτζερόπουλου), ΕρμΑΚ - Τόμος III: Ενοχικών Δικαιον: άρθρα 648 ΑΚ, 1973, αριθμ. 74 και 86, Κουκιιάδης Ι., Εργατικό Δίκαιο - Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 1995, σελ. 221-222 και σελ. 223 επ., Ληξουριώτη Ι., Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 2005, σελ. 122, του ιδίου, Άκυρες εργασιακές συμβάσεις και αξιώσεις από τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, σημ. σε ΕφΘεσ 71/2002, ΔΕΕ 2002, 423, Λυμπερόπουλου Α., Άκυρη σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ΕΕργΔ 1993, 685 επ., Μικρούδη Γ., Η άκυρη εργασιακή σχέση, ΔΕΕ 2007, 436, Ντάσιου Λ., Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο - Τόμος Α/Ι: Ατομικές εργασιακές σχέσεις και δικαστική επίλυση των διαφορών, 1991, σελ. 133 επ., Σιδέρη Ι., παρατ. σε ΕφΘεσ 102/2001, Αρμ 2001, 525, Στασινόπουλου Ευ., Άκυρη σύμβαση εργασίας και αδικαιολόγητος πλουτισμός του εργοδότη, σημ. σε ΑΠ 1414/2015 (Β2), ΕΛΛΔνη 2016, 769 επ.
8. Βλ. ενδεικτικά για ιδιώτη εργοδότη: ΑΠ Ολ 23/2003 ΝοΒ 2004, 1179, ΑΠ Ολ 516/1966 ΕΕΝ 1967, 245 = ΝοΒ 1967, 421, ΑΠ 1321/2015 (Β2) ΕΕργΔ 2016, 333, ΑΠ 1131/2015 (Β2) ΕΕργΔ 2015, 1311, ΑΠ 437/2015 (Β1) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 131/2015 (Β2) ΕΕργΔ 2015, 468, ΑΠ 67/2015 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 58/2015 (Β1) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 950/2014 (Β1) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 944/2014 (Β1) (περίλ.), ΝοΒ 2014, 2327, ΑΠ 462/2014 (Β1) ΕΕργΔ 2014, 1289 = ΕΛΛΔνη 2014, 1639, ΑΠ 403/2014 (Β2) ΕΕργΔ 2014, 1347, ΑΠ 110/2014 (Β2) ΕΕργΔ 2014, 1159, ΑΠ 2066/2013 (Β1) (περίλ.), ΝοΒ 2014, 1161, ΑΠ 1982/2013 (Β1) ΔΕΕ 2014, 532, ΑΠ 458/2012 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 2019, ΑΠ 60/2012 (Β2) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 1475, ΑΠ 5/2012 (Β1), ΕΛΛΔνη 2012, 1475, ΑΠ 1824/2011 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 1223, ΑΠ 1613/2011 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 934, ΑΠ 1401/2011 (Β1) ΔΕΕ 2012, 823, ΑΠ 969/2011 (Β2) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 129, ΑΠ 939/2011 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2012, 127, ΑΠ 1719/2010 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2011, 780, ΑΠ 439/2010 (Β2) (περίλ.) ΝοΒ 2010, 2052, ΑΠ 760/2003 (Β2) ΕΛΛΔνη 2004, 1643, ΑΠ 735/2003 (Β1) ΕΛΛΔνη 2004, 1641, ΑΠ 1255/2002 (Β1) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 1068/2002 (Β1) ΕΛΛΔνη 2004, 145, ΑΠ 144/1999 (Β' Τμ.) ΝοΒ 2000, 623, ΑΠ 930/1997 (Β') ΕΕΝ 1999, 50, ΑΠ 974/1991 (Β') ΕΕΝ 1992, 577, ΑΠ 1371/1990 (Β') ΕΛΛΔνη 1992, 806, ΑΠ 358/1990 (Β') ΕΕΝ 1990, 732 = ΝοΒ 1991, 568, ΑΠ 141/1989 (Β') ΕΛΛΔνη 1990, 785, όπου σημ. Κ. Βαλμαντώνη, ΑΠ 1280/1979 (Β') ΕΕΝ 1980, 50, ΑΠ 706/1975 (Β') ΝοΒ 1976, 127, ΑΠ 328/1965 (Β') ΕΕΝ 1966, 248, ΑΠ 655/1961 (Γ') ΕΕΝ 1962, 377.
9. Το άρθρο 2 παρ. 1 εδ. Β' Ν 1387/1983 ορίζει ότι: «Ως σχέση εργασίας νοείται εκείνη που δημιουργείται από την πραγματική απασχόληση του εργαζομένου ανεξάρτητα από το κύρος της σύμβασης εργασίας»· Βλ. σχετικά εντελώς ενδεικτικά σε Ζερδελή Δ., Εργατικό Δίκαιο ..., ό.π., σελ. 356.
10. Με το ΣυμβαΠ Ολ 5/1998 ΠονΔικ 1998, 202 = ΠονΧρ 1998, 877 = ΕΛΛΔνη 1998, 1449 = ΔΕΕ 1998, 762 κρίθηκε ότι υπέχει ποινική ευθύνη κατά τον γράμμα του άρθρου μόνου ΑΝ 690/1945 («συνεπεία της σύμβασης ή της σχέσης εργασίας») για μη καταβολή μισθών ο εργοδότης που πραγματικά απασχόλησε εργαζόμενο χωρίς ή με άκυρη σύμβαση εργασίας.
11. Βλ. στη θεωρία: Βαθρακοκόλη Β., ό.π., σελ. 781-782, Γεωργιάδου Μ., ό.π., σελ. 841, Δούκα Β., Η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας με το Δημόσιο, 1992, σελ. 177-178 και 259 επ., Καθάρειου Χρ., Περί την αξίωσιν αδικαιολογήτου πλουτισμού κατά του Δημοσίου, ΕΕΝ 1959, 845, Καυκά Κ., Ενοχικών Δικαιον - Ειδικόν Μέρος: Τόμος Β' (άρθρα 730-946 ΑΚ), 1966, σελ. 645, Ληξουριώτη Ι., Άκυρη σύμβαση εργασίας - Αδικαιολόγητος πλουτισμός, παρατ. σε ΑΠ 34/1988 (Β'), ΕΕργΔ 1989, 251, Ντάσιου Λ., ό.π., σελ. 135, Πόθου Δ., παρατ. σε ΠΠΡΑΘ 4589/1959, ΕΕΝ 1959, 547, Πούλλου Αλ., ό.π., σελ. 422, Σοϊλεντάκη Ν., Η αγωγή του αδικαιολογήτου πλουτισμού ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, Διδικ 1994, 799, Σταθόπουλου Μ., ό.π., σελ. 589, ενώ πολύ πιο περιοριστική εφαρμογή προκρίνει ο Πρ. Παυλόπουλος, Ο αδικαιολόγητος πλουτισμός στο Δημόσιο Δίκαιο - Στο όριο των σχέσεων δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου, ΝοΒ 1998, 159-160· Βλ. γενικότερα για το ζήτημα σε: Λαζαράτου Π., Υφίσταται ένδικο βοήθημα «αγωγής» αδικαιολογήτου πλουτισμού ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, Δ 1995, 408 επ., Πούλη Στ., Αδικαιολόγητος πλουτισμός και Ελεγκτικό Συνέδριο, Διδικ 2006, 1139 επ. (ιδίως σελ. 1143 υποσελ. 5) και ενδεικτικά από την πάγια νομολογία: ΑΠ Ολ 218/1977 ΝοΒ 1977, 1174, όπου σημείωση Κ. Παπαδημητρίου, ΑΠ 1022/2015 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 933/2015 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 1414/2015 (Β2) ΕΕργΔ 2016, 195 = ΕΛΛΔνη 2016, 769, όπου σημ. Ευ. Στασινόπουλου, ΑΠ 126/2015 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 964/2014 (Β1) ΔΕΕ 2015, 564, ΑΠ 885/2014 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 82/2013 (Β1) ΔΕΕ 2013, 628, ΑΠ 53/2012 (Β2) ΔΕΕ 2013, 162, ΑΠ 1135/2010 (Β2) (περίλ.) ΝοΒ 2011, 116, ΑΠ 322/2010 (Β1) (περίλ.) ΝοΒ 2010, 1752, ΑΠ 186/2010 (Β1) ΔΕΕ 2010, 1220 = ΝοΒ 2010, 1192 = ΕΛΛΔνη 2011, 1593, ΑΠ 250/2006 (Β2) ΕΛΛΔνη 2007, 1372, ΑΠ 1127/2003 (Β2) ΕΛΛΔνη 2005, 164, ΑΠ 1402/2002 (Β1) ΕΛΛΔνη 2003, 164, ΑΠ 1575/1999 (Β2) ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 1531/1997 (Β') ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 786/1997 (Β2) ΕΛΛΔνη 2008, 1444, ΑΠ 432/1997 (Β') ΝοΒ 1999, 29, ΑΠ 350/1997 (Β') ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 61/1996 (Β') ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 876/1995 (Β') ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 787/1995 (Β') ΔΕΕ 1996, 298, ΑΠ 1110/1991 (Β') ΕΛΛΔνη 1992, 826 = ΕΕΝ 1992, 671, ΑΠ 1104/1991 (Β') ΕΛΛΔνη 1992, 825, ΑΠ 701/1989 (Β') ΙΣΟΚΡ., ΑΠ 34/1988 (Β') ΕΛΛΔνη 1988, 1587 = ΕΕργΔ 1989, 255, όπου παρατ. Ι. Ληξουριώτη, ΑΠ 201/1986 (Β') ΕΛΛΔνη 1986, 1283, ΑΠ 392/1983 (Β') ΕΕΝ 1983, 835, ΑΠ 565/1982 (Β') ΕΕΝ 1983, 268, ΑΠ 1822/1981 (Β') ΕΕΝ 1982, 909, ΑΠ 891/1981 (Β') ΕΕΝ 1982, 564, ΑΠ 848/1976 (Β') ΝοΒ 1977, 201.
12. Βλ. Βλαστού Στ., Απλή σχέση εργασίας λόγω ακύρου συμβάσεως - Δικαιώματα εργαζομένου από καταγγελία - Νομική θεμελίωση των εν γένει μισθολογικών αξιώσεων, ΕΕργΔ 1999, 540, του ιδίου, Η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας - Τόμος Ι, 1990, σελ. 217-218, Ζερδελή Δ., Εργατικό - Δίκαιο ..., ό.π., σελ. 360 υποσελ. 58, Καλομοίρη Δ., Βασικά έννοιαι του ελληνικού εργατικού δικαίου, 1973, σελ. 110 υποσελ. 67, Καρακατσάνη Αλ., Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 1992, σελ. 96, Πούλλου Αλ., σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη/Μ. Σταθόπουλου), ΕρμΑΚ - Τόμος III: Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 496-740 ΑΚ), 1980, σελ. 433· μάλλον σύμφωνα και ο Γ. Παναγιώτου, Άκυρη σύμβαση και σχέση εργασίας, ΕΕργΔ 1983, 955. Ο Ι. Σιδέρης, σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη), ΣυντΕρμΑΚ - Τόμος Ι (άρθρα 1-946), 2010, σελ. 1221, προτείνει διαχωρισμό των εργατικών απαιτήσεων σε εκείνες που βασίζονται στο νόμο και αυτές που απορρέουν από την άκυρη σύμβαση εργασίας.
13. Βλ. ad hoc: ΑΠ 126/2015 (Β2), ό.π., ΑΠ 885/2014 (Β2) ό.π.
14. Βλ. Βλαστού Στ., Η σύμβαση..., σελ. 217, Γκούτου Χ., Συνέπειες της λειτουργίας της άκυρης σύμβασης εργασίας, ΕΛΛΔνη 1997,

η ακύρωση της συμβατικής εργασιακής σχέσης επενεργεί *μόνο για το μέλλον (ex nunc)* και δεν επενεργεί αναδρομικά (*ex tunc*) από τον χρόνο του γεγονότος που προκαλεί την ακύρωσή της.

Γ) Παρά τη γενική συμφωνία στις ανωτέρω παραδοχές, έχει εκφραστεί στη θεωρία¹⁵ του εργατικού δικαίου η άποψη ότι ο εργαζόμενος που προσλαμβάνεται έχοντας *εξαπατήσει* (άρθρο 147 ΑΚ) ή *απειλήσει* (άρθρο 150 ΑΚ) τον μέλλοντα εργοδότη του «δεν είναι άξιος» της προστασίας, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω (μη θεώρηση της σύμβασης ως εξαρχής άκυρης/επενέργεια μόνο *ex nunc*). Κατά συνέπεια, προκρίνεται ως ορθότερο να εξετασθεί η τριτοτοτρόπος συναφθείσα σύμβαση με *εξαρχής άκυρη* κατ' άρθρο 184 ΑΚ, αφού, ασφαλώς, επικυρωθεί η ύπαρξη της απάτης/πλάνης στη δήλωση βούλησης του εργοδότη για πρόσληψη του συγκεκριμένου εργαζομένου με δικαστική απόφαση.

Η θέση αυτή δεν αναλύει περαιτέρω τους λόγους εξαιτίας των οποίων «δεν είναι άξιος» της προστατευτικής αυτής ερμηνείας των οικείων άρθρων του Αστικού Κώδικα ο εξαπατησας ή απειλήσας προσληφθείς εργαζόμενος, αλλά είναι εύλογο ότι υπονοούνται στην ίδια τη φύση της απάτης και της απειλής, ως πράξεων ενεχουσών τουλάχιστον τόση ηθική απαξία, ώστε να αρκούν ως λόγοι ακύρωσης μιας σύμβασης: ο εργοδότης, εξάλλου, δεν έχει, τελικά, αποφασίσει ελεύθερα αν όντως ήθελε να προσλάβει τον συγκεκριμένο εργαζόμενο (που τον έχει εξαπατήσει ή απειλήσει).

Στην ποινική θεωρία αντίστοιχη εμφανίζεται η θέση που υποστηρίζει¹⁶ ότι στοιχειοθετείται ζημία στην «απάτη περί την πρόσληψη», ακόμα κι αν πράγματι παρεχόταν η εργασία, όταν ο εργοδότης είχε αποβλέψει σε *ιδιαίτερες (πιστοποιημένες) ικανότητες* του προσλαμβανομένου, περί των οποίων ο τελευταίος τον εξαπάτησε. Ως παράδειγμα αναφέρεται¹⁷ η πλάνη ως προς την ύπαρξη ή μη λευκού ποινικού μητρώου για την πρόσληψη σε δημόσια υπηρεσία, καθώς το Δημόσιο ως εργοδότης αποβλέπει στην ύπαρξη ενός *minimum* ηθικών εγγυήσεων του προσωπικού που καλείται μετά να ασκεί δημόσια εξουσία.

Η άποψη, όμως, που κρίνει συλλήβδην ως «μη άξιο προστασίας» τον εξαπατησαντα/απειλήσαντα εργαζόμενο *δεν είναι πλήρης*, πρώτιστα επειδή θεωρεί ως αυτονοήτη την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της πλάνης που εκείνος προκαλεί και της δήλωσης βούλησης του εργοδότη. Μολονότι ειδικά στην περίπτωση της ύπαρξης ή ανυπαρξίας τυπικών προσόντων η ένδειξη για *θετική*

συνδρομή αιτιώδους συνδέσμου φαίνεται, αρχικά, έντονη, δεν αποκλείεται η συγκεκριμένη πρόσληψη να βασίστηκε σε *άλλα χαρακτηριστικά* περισσότερο απ' όσο στο τυπικό προσόν που ψευδώς παρουσιάστηκε ως υπαρκτό¹⁸.

Ομοίως, εξάλλου, φαίνεται να παραβλέπεται η λειτουργία του άρθρου 148 ΑΚ¹⁹, του οποίου σκοπός θεωρείται²⁰ ο αποκλεισμός της δυνατότητας ακύρωσης της δικαιοπραξίας, όταν κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε ανεπιπρόσπαστα αποτελέσματα. Ο εργαζόμενος, δηλαδή, που γνωρίζει ότι έχει εξαπατήσει τον εργοδότη του ως προς συγκεκριμένο προσόν του, αλλά εξακολουθήσει επί μακρό χρονικό διάστημα να εργάζεται σε εκείνον χωρίς πρόβλημα, φαίνεται να εμπίπτει, καταρχήν, στο ρυθμιστικό εύρος του άρθρου 148 ΑΚ, αφού δεν είναι πάντα βέβαιο ότι η έλλειψη του προσόντος είναι «ουσιώδης» για τη σύναψη της σύμβασης· προφανώς, βέβαια, η επιλογή αυτή *δε συντρέχει* περί προσλήψεων στο Δημόσιο ή περί προσλήψεων για δημόσια ή ευρωπαϊκά επιχορηγούμενα έργα που χρηματοδοτούνται βάσει ύπαρξης συγκεκριμένων προσόντων προσωπικού, όταν *ελλείπει πλήρως* το κρίσιμο προσόν²¹. Τέλος, γίνεται δεκτό²² ότι το Δικαστήριο έχει από το άρθρο 148 ΑΚ τη δυνατότητα να *αναμορφώσει* τη δικαιοπραξία σύμφωνα με την υποτιθέμενη βούληση του εξαπατηθέντος εργοδότη, οπότε λύνεται και το συναφές πρόβλημα του ύψους του οφειλόμενου μισθού, που συχνά συμπροσδιορίζεται και από το τυπικό προσόν περί του οποίου η απάτη.

Το κύριο, ωστόσο, στοιχείο που φαίνεται να παραγνωρίζεται από την αυστηρότερη αυτή θεωρητική θέση είναι το *πώς αξιολογείτο* από τον εργοδότη η πραγματικά παρεχόμενη εργασία του εξαπατησαντα εργαζομένου· αν, δηλαδή, αυτή η εργασία θεωρείτο, όσο παρεχόταν, ως «*προσήκουσα*» υπό τους όρους του άρθρου 652 ΑΚ²³.

1705, Ζερδελή Δ., Εργατικό..., ό.π., σελ. 355 και 359, του *ιδίου*, Η ελαττωματική..., ό.π., σελ. 737, Καποδίστρια Ι., ό.π., αριθμ. 74, Καρακατσάνη Αλ., ό.π., σελ. 94-95, Κουκιάδη Ι., ό.π., σελ. 229, Ληξουριώτη Ι., Ατομικές..., ό.π., σελ. 121, Ντάσιου Α., ό.π., σελ. 126, Πούλλου Αλ., ό.π., σελ. 433, Σιδέρη Ι., ό.α.π., Σταμέλου Χ., σε συλλ. έργο (επιμ.: Ι. Καρακώστα), ΕρμΑΚ - Τόμος Ε': Ειδικό Ενοχικό (άρ. 641-740), 2008, σελ. 778.

15. Βλ. Ζερδελή Δ., Εργατικό Δίκαιο..., ό.π., σελ. 355 υποσελ. 28, του *ιδίου*, Η ελαττωματική..., ό.π., σελ. 741.

16. Βλ. Μυλωνόπουλου Χρ., ό.π., σελ. 468.

17. Βλ. Μυλωνόπουλου Χρ., ό.π., Πατεράκη Ν., ό.π., σελ. 202, ο οποίος, όμως, φαίνεται να συνδέει την έλλειψη ειδικών προσόντων με τη συγκεκριμένη μισθοδοτική μεταχείριση του εργαζομένου.

18. Π.χ. ο εργοδότης ζητά να προσλάβει πολιτικό μηχανικό με μεταπτυχιακό τίτλο σε συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο για παρακολούθηση έργου που βρίσκεται στο στάδιο της κατασκευής (μετά, δηλαδή, τη σύνταξη της μελέτης), αλλά καταλήγει εξαπατηθείς να προσλάβει πολιτικό μηχανικό με πλαστό μεν μεταπτυχιακό τίτλο αλλά με δεδομένα αποδεδειγμένη εμπειρία πολλών ετών σε έργα του συγκεκριμένου πεδίου.

19. Το άρθρο 148 ΑΚ ορίζει ότι: «Αν η πλάνη που προκλήθηκε από την απάτη δεν είναι ουσιώδης και το άλλο μέρος αποδέχεται τη δήλωση της βούλησης όπως τη θέλησε αυτός που απατήθηκε, το δικαστήριο μπορεί να μην ακυρώσει τη δικαιοπραξία».

20. Βλ. Καρακατσάνη Ι., σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη/Μ. Σταθόπουλου), ΕρμΑΚ - Τόμος Ι: Γενικά Αρχαία (άρθρα 1-286), 1978, σελ. 227.

21. Είναι διαφορετικής (απ)αξίας να μην έχει ο προσληφθείς στο Δημόσιο καθόλου το απαιτούμενο από τον διαγωνισμό απολυτήριο Λυκείου, από το να το έχει μεν αλλά να μην έχει αποφοιτήσει με τον βαθμό που δήλωσε, π.χ. δήλωσε 18,5 ενώ είχε 13.

22. Βλ. Καρακώστα Ι., ΕρμΑΚ - Τόμος Β': Γενικές Αρχές (άρθρα 127-286 ΑΚ), 2005, σελ. 132.

23. Το άρθρο 652 ΑΚ, με τίτλο «Υποχρεώσεις του εργαζομένου» ορίζει ότι: «Ο εργαζόμενος οφείλει να εκτελέσει με επιμέλεια την εργασία που ανέλαβε και ευθύνεται για τη ζημία που προενέει στον εργοδότη από δόλο ή από αμέλειά του. Ο βαθμός επιμέλειας, για την οποία ευθύνεται ο εργαζόμενος, κρίνεται με βάση τη σύμβαση, ενόψει της μόρφωσης ή των ειδικών γνώσεων που απαιτούνται για την εργασία, καθώς και των ικανοτήτων και των ιδιοτήτων του εργαζομένου που ο εργοδότης γνώριζε ή οφείλει να γνωρίζει».

Εφόσον αυτό συντρέχει και καταβαλλόταν από τον εργοδότη μισθός χωρίς μειώσεις²⁴ ή απαίτηση αποζημίωσης²⁵ εξαιτίας κάποιας αντίληψης περί πλημμελούς εκπλήρωσης της εργασίας²⁶, τότε υπάρχει ισχυρή ένδειξη ότι η πλάνη που όντως είχε προκληθεί στον εργοδότη πάντως δεν *επηρέαζε* ουσιωδώς την ποιότητα της παρεχόμενης εργασίας, η οποία σταθερά γινόταν αποδεκτή. Επιτρέπεται, συνεπώς, το συμπέρασμα ότι μάλλον επρόκειτο περί επαρκούς –πλην μη προσοντούχου– εργαζομένου, για τον οποίο δε φαίνεται πια δικαιολογικά πειστικό να μη θεωρείται «άξιος προστασίας», κατά την προοδευτικότερη ερμηνεία των διατάξεων που αναπτύχθηκαν προηγούμενα, αφού η πλάνη που προκάλεσε κατά την πρόσληψή του οπωσδήποτε δεν είχε τον δόλιο σκοπό να προσφέρει ανεπαρκή εργασία πλουτίζοντας σε βάρος του εργοδότη του.

Δ) Η σχολιαζόμενη απόφαση δεν *παρεκκλίνει* καταρχήν από την κρατούσα θέση και δέχεται το συνυπολογισμό στη ζημία του απατηθέντος της τυχόν ωφέλειας από τις ενέργειες του δράστη στην ίδια δικαιοπραξία, υπό μία προϋπόθεση, την οποία ορίζει ως εξής: «... *πλην αυτό προϋποθέτει ότι η αντιπαροχή είναι νόμιμη*». Καθώς προηγούμενα επιχειρήθηκε σύνδεση του ερευνώμενου ζητήματος με την αξίωση για αδικαιολόγητο πλουτισμό²⁷, είναι μεθοδολογικά επιβεβλημένο να διακριθεί η από τον Άρειο Πάγο εδώ χρησιμοποιούμενη έννοια της «νόμιμης/ παράνομης» από την «ανήθικη» αντιπαροχή.

Ως «ανήθικη», λοιπόν, αιτία θεωρείται²⁸ η δικαιοπραξία που λόγω του περιεχομένου ή των περιστάσεων που τη συνοδεύουν *αντιβαίνει στα χρηστά ήθη*, δηλαδή στις ιδέες του ανθρώπου της μέσης κοινωνικής ηθικής, ο οποίος σκέπτεται με σωφροσύνη και χρηστότητα, π.χ. δικαιοπραξία με αντικείμενο την τέλεση αξιόποινης πράξης.

Περαιτέρω, όμως, στα πλαίσια του αδικαιολόγητου πλουτισμού η διάκριση αυτή αποκτά ειδική σημασία που έγκειται στο γεγονός ότι για την *ανήθικη* αιτία εφαρ-

μόζεται το άρθρο 907 εδ. α' ΑΚ και ο δότης της ανήθικης παροχής δε δικαιούται να αναζητήσει την παροχή του, αν η ανηθικότητα αφορά και στον ίδιο, πράγμα που, αντιθέτως, δεν ισχύει στην περίπτωση της αμιγούς *παράνομης*²⁹ (αγορά ακινήτου σε παραμεθόρια περιοχή άνευ αδείας) και προφανώς στην περίπτωση της *νόμιμης* αιτίας της παροχής. Στην εξεταζόμενη, συνεπώς, απόφαση, η απαίτηση του Αρείου Πάγου για «νόμιμη» αντιπαροχή οπωσδήποτε δεν αποκλείει την παροχή *ιατρικών υπηρεσιών*, η οποία, άλλωστε, είναι πάντα σύμφωνη με τα χρηστά ήθη, αδιαφορώς αν επιρίζεται σε νόμιμη ή άκυρη αιτία (νόμιμος/ παράνομος διορισμός του παρέχοντος αυτήν)³⁰.

Στη συνέχεια, όμως, ο Άρειος Πάγος διευκρινίζει την έννοια της «νόμιμης» αντιπαροχής χρησιμοποιώντας το εξής επί λέξει παράδειγμα: «*Στην περίπτωση, π.χ., όπου κάποιος, προσκομίζοντας πλαστό πτυχίο, πετύχει να προσληφθεί σε δημόσια θέση, καίτοι δεν έχει τα νόμιμα προσόντα να καταλάβει αυτή την θέση και συνεπώς να παράσχει τις υπηρεσίες που παρέχει όποιος έχει τις απαιτούμενες γνώσεις και τα νόμιμα προσόντα, και προσελήφθη εκ του λόγου αυτού παρανόμως...*»³¹.

Κρίσιμο σημείο της ανωτέρω περικοπής της μείζονος πρότασης του Αρείου Πάγου είναι οι λέξεις «*και συνεπώς να παράσχει*», από τις οποίες προκύπτει η *λειτουργική σύνδεση* που απαιτείται πλέον να υπάρχει μεταξύ της έλλειψης του τυπικού (νόμιμου) προσόντος και της εργασίας που αναμένεται να παρασχεθεί. Με άλλα λόγια, τότε *μόνο* είναι παράνομη η αντιπαροχή (εργασία) του εργαζομένου προς τον μισθό (παροχή) από το Ελληνικό Δημόσιο, όταν αυτή *δεν μπορεί πρακτικά να υπάρχει*, ακριβώς επειδή εξαιτίας της έλλειψης του πτυχίου ο εργαζόμενος *αδυνατεί να προσφέρει την εξειδικευμένη και διά του πτυχίου πιστοποιούμενη εργασία*, καθώς δεν έχει τις απαραίτητες για την εργασία γνώσεις³².

24. Βλ. για το ζήτημα της (μη) δυνατότητας του εργοδότη να καταβάλλει μειωμένο μισθό εξαιτίας πλημμελούς εκπλήρωσης της εργασίας σε *Δεληγιάννη Ι. / Κουκιάδη Ι.*, ό.π., σελ. 205, *Καλομοίρη Δ.*, ό.π., σελ. 153, *Καποδίστρια Ι.*, ό.π., αριθμ. 84, *Καυκά Κ.*, Ενοχικών Δίκαιον - Ειδικόν Μέρος: Τόμος Α' ..., ό.π., σελ. 590, *Κουκιάδη Ι.*, ό.π., σελ. 529, *Μωραΐτη Αθ.*, ό.π., σελ. 828, *Τραυλού-Τζανετάτου Δ.*, σε συλλ. έργο (επιμ.: Απ. Γεωργιάδη/ Μ. Σταθόπουλου), ΕρμΑΚ - Τόμος ΙΙΙ: Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 496-740), 1980, σελ. 458 και από τη νομολογία την ΕφΑθ 3640/1990 ΕλλΔνη 1991, 578.
25. Βλ. εντελώς ενδεικτικά: ΑΠ 929/2006 (Β2) ΔΕΕ 2006, 1176, ΠΠρΚατ 63/2003 Αρμ 2004, 100.
26. Η πλημμελής εκπλήρωση της εργασίας δεν είναι ανάγκη οπωσδήποτε να έχει οδηγήσει σε απόλυση του εργαζομένου, ώστε να προκύπτει ότι δεν ήταν «προσήκουσα», όπως φαίνεται να υπολαμβάνει ο Ν. *Δεληδήμος*, ό.π., σελ. 477.
27. Τέτοια μεθοδολογική σύνδεση γίνεται ρητώς στην ελάσσονα πρόταση του ΣυμβαΠ 627/2014, ό.π.
28. Βλ. ενδεικτικά *Βαλτούδη Αν.*, ό.π., σελ. 1786, *Γεωργιάδου Μ.*, ό.π., σελ. 864, *Καυκά Κ.*, Ενοχικών Δίκαιον - Ειδικόν Μέρος: Τόμος Α' ..., ό.π., σελ. 545, *του ιδίου*, Ενοχικών Δίκαιον - Ειδικόν Μέρος: Τόμος Β' ..., ό.π., σελ. 666, *Κορνηλάκη Π.*, ό.π., σελ. 445-446, *Σταθόπουλου Μ.*, ό.π., σελ. 648 από τη νομολογία ενδεικτικά: ΑΠ Ολ 2/1991 ΕλλΔνη 1991, 746, ΑΠ 1137/2005 (Α), ΧρΔ 2006, 40, ΑΠ 1612/1999 (Α) ΕλλΔνη 2000, 378.

29. Βλ. *Βαλτούδη Αν.*, ό.π. Κάθε παράνομη αιτία δεν είναι αναγκαστικά και ανήθικη· αντιθέτως, κάθε ανήθικη δικαιοπραξία θα είναι κατά κανόνα και παράνομη λόγω πρόσκρουσης στο άρθρο 178 ΑΚ· βλ. σχετικά αντί άλλων σε *Σταθόπουλου Μ.*, ό.π.
30. Δεν εξετάζεται εδώ το αστικής φύσης ζήτημα αν η ύπαρξη απάτης κατά την πρόσληψη συνιστά «*λοιπή περίπτωση*» που καθιστά «ανήθικη» την αιτία της σύμβασης εργασίας, οπότε τίθεται το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 907 εδ. α' ΑΚ επί αμφοτεροβαρούς σύμβασης στην οποία υπάρχει μονομερής ανηθικότητα (εκ μέρους του εργαζομένου), αν δηλαδή ο εργαζόμενος δικαιούται να διεκδικήσει τυχόν μη καταβληθέντες μισθούς του ή το Ελληνικό Δημόσιο μπορεί αντίθετα να τον ενάγει κατ' άρθρο 904 εδ. Β' ΑΚ για τους ήδη καταβληθέντες μισθούς. Βλ. σχετικά σε *Βαλτούδη Αν.*, ό.π., σελ. 1799-1800 και *Σταθόπουλου Μ.*, ό.π., σελ. 651-652· πρβλ., όμως, *Σοϊλεντάκη Ν.*, ό.π., σελ. 801, ο οποίος ρητώς αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 907 ΑΚ από τις διοικητικές διαφορές.
31. Ο τονισμός με έντονη γραφή (bold) είναι του γράφοντος.
32. Σύμφωνα ως προς αυτό το σημείο είναι, παρά τις γενικότερες επιφυλάξεις του, και ο Ν. *Δεληδήμος*, ό.π., σελ. 477, διότι λαμβάνει ως δεδομένο ότι πάντως κάποια εργασία όντως παρεχόταν από τον ακύρωτο προσληφθέντα εργαζόμενο, ώστε να παρουσιάσει σε δεύτερο επίπεδο τη θέση του περί ανάγκης «ποιοτικού αντισταθμίματος» της παρεχόμενης προς την αντικειμενικά απαιτούμενη εργασία, ακολουθώντας έτσι την εύστοχη θεωρητική ανάλυση του Χρ. *Μυλωνόπουλου*, παρ. σε ΣυμβαΠ 1277/1990, ό.π., σελ. 568.

Η προσεκτική, άρα, αυτή προσέγγιση της μείζονος πρότασης του Ζ΄ Ποινικού Τμήματος, που είναι σαφής³³, παραμένει συνεπής και στοιχείται με τις αντίστοιχες παραδοχές των υπόλοιπων Πολιτικών Τμημάτων του Αρείου Πάγου περί της ερμηνείας του αδικαιολόγητου πλουτισμού, διατηρώντας τη βαρύτητα που δίνεται στη σχέση εργασίας, δηλαδή στην πραγματική κατάσταση που διαμορφώνεται μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου.

Υπό αυτήν, επομένως, τη συνολική οπτική, αναδεικνύεται μεθοδολογικά ασφαλέστερα το επιτρεπτό του εξ αντιδιαστολής επιχειρήματος, το οποίο συμπυκνώνει το τελικό συμπέρασμα: Η παρεχόμενη εργασία του εργαζομένου θεωρείται ισαξία του μισθού του κι επιτρέπεται να ισοσταθμιστεί με αυτόν, εφόσον η εργασία μπορεί πραγματικά και έχει όντως παρασχεθεί από τον συγκεκριμένο εργαζόμενο, οπότε δεν τίθεται ζήτημα περιουσιακής βλάβης του εργοδότη και άρα και ποινικής εξαπάτησής του. Αυτό, όμως, είναι, καταρχήν, αδύνατο, όταν πρόκειται περί εξειδικευμένης³⁴ εργασίας και δεν αποδεικνύεται κατηγορηματικά ότι ο εργαζόμενος πράγματι είχε –ενδεχομένως εξαιτίας άλλης μορφής πιστοποίησης– τη δυνατότητα να την παρέχει³⁵ κατά τον απαιτούμενο ειδικό τρόπο που επιβάλλεται.

Ε) Ενόψει των παραπάνω η σχολιαζόμενη είναι, βέβαια, ορθή. Η κριθείσα ως «παράνομη» εργασία ήταν εκείνη της ιατρού με εξειδίκευση στη χειρουργική, όπως προέκυπτε από πτυχίο της αλλοδαπής, που είχε αρχικά αναγνωριστεί από την αρμόδια ελληνική Αρχή, αλλ' ακολούθως προέκυψε ότι ήταν πλαστό. Δεδομένης, συνεπώς, της πλαστότητας του αλλοδαπού ιατρικού τίτλου καθίστατο αδύνατη η παροχή οποιασδήποτε ιατρικής υπηρεσίας εκ μέρους της κατηγορουμένης προς τα ελληνικά δημόσια νοσοκομεία, οπότε δεν μπορούσε να ευσταθεί ο ισχυρισμός της περί ισοσταθμισμένης αντιπαροχής προς τον παρανόμως καταβληθέντα μισθό.

Παρ' ολ' αυτά, τίθεται ένα ζήτημα πληρότητας της αιτιολογίας, καθώς, ενώ γίνεται δεκτό ότι η κατηγορουμένη «εργάστηκε» σε δύο χρονικές περιόδους σε δημόσιο νοσοκομείο, από το οποίο της καταβλήθηκαν συνολικά μισθοί είκοσι (20) μηνών, ωστόσο δε διευκρινίζεται ποια ακριβώς εργασία παρείχε σε αυτό. Το ερώτημα καθίσταται, εξάλλου, κρίσιμο, δεδομένου ότι ελλείψει των ειδικών ιατρικών γνώσεων, λόγω του πλαστού πτυχίου ιατρικής της, δημιουργείται η εύλογη απορία κατά ποιον

τρόπο την απασχολούσε ως «χειρουργό» εν τοις πράγμασι το δημόσιο νοσοκομείο³⁶.

Κατά συνέπεια, αν η κατηγορουμένη ασκούσε όντως ιατρικά καθήκοντα χειρουργού, προβαίνοντας στις ανάλογες επεμβάσεις σε ασθενείς χωρίς οι τελευταίοι να εκτίθενται σε κίνδυνο, τότε, σύμφωνα με τα παραπάνω, βλάβη του Δημοσίου δεν στοιχειοθετείται· αν, αντιθέτως, ασκούσε επιτυχώς άλλα καθήκοντα, π.χ. νοσοκόμας ή γραμματέα, τότε προκύπτει βλάβη του Δημοσίου που περιορίζεται στη σύγκριση του μισθού³⁷ της νοσοκόμας με εκείνη της ιατρού-χειρουργού, ακόμα κι αν δεν υπήρχε πράγματι ανάγκη μίας ακόμα νοσοκόμας ή γραμματέα³⁸.

Σωτήρης Μπαλτάς,
Δικηγόρος, ΜΔΕ Ποινικού Δικαίου ΑΠΘ

Ψευδής βεβαίωση

ΣυμβΠλημΑθ 3503/2016

Πρόεδρος: Τ. Αλέγρα

Μέλη: Σ. Τσουβαλάς, Ε. Στεργίου (Εισηγήτρια)

Εισαγγελέας: Ε. Παπαδοπούλου, Αντεισαγγελέας

Διατάξεις: άρθρα 13 [εδ. γ΄], 46 [παρ. 1α΄], 242 [παρ. 1, 3] ΠΚ, 3 Ν 4022/2011, ΠΔ της 21.1/3.2.1994, 1, 2 ΠΔ 8.7/13.7.1993, 248 [παρ. 1], 270 [παρ. 1], 274, 307 [περ. α΄] ΚΠΔ

Κακουργηματική ψευδής βεβαίωση κατ' εξακολούθηση, Ηθική αυτοουργία, Οικοδομικές άδειες, Διαφωνία Ανακριτή/Εισαγγελέα

36. Πρβλ. το ΣυμβΠλημΑθ 3074/1994, ό.π., ιδίως σελ. 357, όπου παρατίθενται συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, από τα οποία προέκυπτε η πλήρης αδυναμία του αλλοδαπού κατηγορουμένου να ασκήσει καθήκοντα ιατρού.

37. Βλ. Πατεράκη Ν., ό.π., σελ. 202· ad hoc η ΑΠ 1265/2005, ό.π., στην οποία μετετάχθη-προήχθη δυνάμει πλαστού πτυχίου ΤΕΙ ο υπάλληλος δημόσιο νοσοκομείου σε Κατηγορία ΤΕ και σε Ειδικότητα βαθμού Α΄, για την οποία λάμβανε μηνιαίως 29.878 δρχ. παραπάνω απ' όσο έπαιρνε πριν.

38. Η κρατούσα άποψη δέχεται ότι θεμελιώνεται αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού σε βάρος του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ, ακόμα και όταν ο εργαζόμενος έχει παρατύπως «διοριστεί» σε θέση που δεν προβλέπεται από το οργανόγραμμα της υπηρεσίας, βλ. ενδεικτικά τις: ΑΠ Ολ 218/1977, ό.π., ΑΠ 82/2013 (Β1), ό.π., ΑΠ 1637/2012 (Β1) ΧρίΔ 2013, 266, ΑΠ 257/2012 (Β1) ΔΕΝ 2013, 627, ΑΠ 53/2012 (Β2), ό.π., ΑΠ 305/2010 (Β1) ΔΕΝ 2010, 1276, ΑΠ 786/2007 (Β2) ΕΛΛΔνη 2008, 1444, ΑΠ 250/2006 (Β2), ό.π., ΑΠ 144/1999 (Β΄), ό.π., ΑΠ 848/1976 (Β΄), ό.π. και από τη θεωρία: Βαθρακοκόλη Β., ό.π., σελ. 782, Δούκα Β., ό.π., σελ. 176, Καρακατσάνη Α., ό.π., σελ. 96, Σοϊλεντάκη Ν., ό.π., σελ. 799, Σταθόπουλου Μ., ό.π., σελ. 589. Για την αντίθετη και μειοψηφούσα άποψη, που εδράζεται στη θέση ότι το Δημόσιο δε θα ήταν υποχρεωμένο να προσλάβει κανέναν άλλον στη θέση του παρατύπως προσληφθέντα υπαλλήλου, αφού δεν υπήρχε θέση για εκείνον, βλ. στη νομολογία: ΑΠ 1596/1983 (Β΄) ΝοΒ 1984, 1360, ΑΠ 266/1972 (Β΄) ΕΕΝ 1972, 597, ΕφΠειρ 892/2005 ΠειρΝ 2005, 507 και στη θεωρία: Μικρούδη Γ., ό.π., σελ. 436, Στασινοπούλου Ευ., ό.π., σελ. 770· σύμφωνος με τους τελευταίους και ο Ν. Δεληδόμος, ό.π., σελ. 477.

33. Βλ. Χατζηγιάννου Β., Η ερμηνεία της ασαφούς ή αμφιβόλου νοήματος δικαστικής απόφασης (Με αφορμή την ΕφΑθ 3404/2014), ΕΠολΔ 2015, 1 επ.

34. Περιπτώσεις εξειδικευμένης εργασίας είναι οπωσδήποτε όσες απαιτούν συγκεκριμένες ειδικές γνώσεις, άνευ των οποίων η εργασία είναι αδύνατο να παρασχεθεί, π.χ. του ιατρού, νομικού, μηχανικού. Ο ορισμός, ωστόσο, δεν είναι απόλυτος και ορθότερο είναι πάντα να ερευνάται κατά πόσο η συγκεκριμένη θέση εργασίας απαιτούσε και στην πράξη την εξειδικευμένη αυτή γνώση, όπως π.χ. δε συμβαίνει όταν ζητείται μεν πτυχίοχος νομικής για απλή θέση γραμματειακής υποστήριξης.

35. Βλ. Πατεράκη Ν., ό.π., σελ. 201, όπου παραπομπές και σε γερμανική νομολογία.